

Volledige integratie van literatuur

Ervaringen uit de nascholing

Jan Mulder reist al enkele jaren stad en land af met zijn nascholingscursus 'Literatuur in het studiehuis'. Wat hem de laatste tijd opvalt, is dat steeds meer scholen besluiten tot de volledige integratie van literatuur. De gastredactie vroeg hem over zijn ervaringen in dit nummer te rapporteren en suggesties te geven aan talensecties die overwegen om in één keer de grote sprong te wagen naar een gezamenlijk vak literatuur met een aparte sectie.

In de afgelopen drie jaar ben ik op veel scholen geweest. Wat mij de laatste tijd opvalt is dat steeds meer scholen direct kiezen voor een aparte literatuursectie en een volledig geïntegreerd literatuurprogramma. Maar hoe pak je dat aan? In deze bijdrage geef ik enkele suggesties die gebaseerd zijn op mijn ervaringen.

De vragen van docenten, die deel uit gaan maken van zo'n nieuwe literatuursectie zijn vaak heel praktisch, zoals: Waar moeten we mee beginnen? Wie wordt lid van de sectie? Wat is de rol van de 'moedersecties' Frans, Duits, Nederlands en Engels? Krijgt de literatuurdocent niet ontzettend veel nakijkwerk? Hoe plan je het programma over twee of drie jaar? Hoe moet je met de studielast omgaan? Enzovoorts. Deze vragen kunnen in vier categorieën worden onderverdeeld:

1. de literatuursectie;
2. het literatuurprogramma;
3. het leesdossier;
4. modulair werken.

Achtereenvolgens komen deze categorieën hieronder aan de orde, waarbij uitgegaan wordt van een sectie die *volledige integratie* nastreeft.

De literatuursectie

De sectie literatuur heeft dezelfde status binnen de school als bijvoorbeeld de sectie CKV-1. De sectieleden zijn samen verantwoordelijk voor het volledige literatuurcurriculum en opereren onafhankelijk van de talensecties. Een verdeling van de beschikbare formatie kan zijn: 40 tot 60% Nederlands en 40 tot 60% Frans, Duits en Engels. Uiteraard dient de hoeveel-

heid formatie in overeenstemming te zijn met de veronderstelde hoeveelheid werk. Aangezien het om een vak gaat dat nog moet worden ontwikkeld, dient naast de les- en begeleidingstijd ook ontwikkelings-tijd te worden berekend, en moet er in de beginfase voldoende tijd worden ingeruimd om met elkaar te overleggen. Bij dit overleg moet soms ook de CKV-1-sectie worden betrokken.

Op grote scholen kan men het vele leeswerk van de literatuursectie verlichten door andere taaldocenten – op basis van een taakbelastingformule uiteraard – bij de begeleiding en de beoordeling van de leesdossiers te betrekken.

De sectie bepaalt, met inachtneming van de voorschriften, hoe het cijfer voor literatuur tot stand komt (zie tabel 5 en 6 in het artikel van Coenen, Hoebers en Witte, elders in dit themanummer). Omdat het programma volledig geïntegreerd wordt aangeboden, is er geen verdeelsleutel per taal nodig. Uitgangspunten voor de beginnende literatuursectie:

- men begint met het maken van een lange termijnplanning voor het vak;
- de leerling is vanaf het begin bezig met zijn leesdossier;
- een belangrijke doel is dat de leerling het literatuurprogramma ervaart als een geheel;
- het programma kent een modulaire aanpak;
- men zoekt organisatorisch en inhoudelijk afstemming met CKV-1;
- het programma kent een eenvoudige opzet, die voor iedereen makkelijk is te begrijpen;
- het literatuurprogramma loopt zo lang mogelijk door, bijvoorbeeld tot aan de herfstvakantie van 6-vwo en 5-havo.

Het literatuurprogramma

Het literatuurprogramma wordt vanaf het begin van het vierde jaar volledig geïntegreerd aan alle leerlingen aangeboden. Leerlingen met het profiel Cultuur en Maatschappij, of leerlingen die Frans, Duits of andere talen in de vrije ruimte kiezen, krijgen extra – geïntegreerde – blokken of modules literatuur. De sectie stelt voor het nieuwe vak het volgende vast:

- De verdeling van de studiebelastingen over het programma. Hierbij is het handig om uit te gaan van blokken of modules van 40 sbu's.
- De inhoud van de blokken of modules, waarbij de sbu's gelijkmatig worden verdeeld over (1) de verplichte les en leerstof en (2) het zelfstandig lezen en het maken van verwerkingsopdrachten.
- De instructies voor zelfstandig lezen, m.n. het aantal teksten per module of blok, de verwerkingsopdrachten, variatie in tekstsoorten, enz.
- Lijsten met teksten die geschikt zijn voor zelfstandig lezen.
- Wat men met het onderdeel cultuur- en literatuurgeschiedenis wil doen.

- Hoe leerlingen met literaire begrippen leren omgaan.
- Het programma van toetsing en afsluiting. Bij een modulaire opzet kan men per module vaststellen of een leerling zijn werk naar behoren heeft gedaan.
- De beoordelingscriteria voor zowel het handelingsdeel als het cijfer.
- De opbouw, organisatie en inhoud van het leesdossier (ook wel: literatuurportfolio).
- De methode, als men met een methode wil werken.

Het leesdossier

Het leesdossier is voor de leerling het hart van het literatuurprogramma. In dit dossier wordt zowel het proces als het resultaat van de literaire ontwikkeling van de leerling in beeld gebracht. Omdat er veel subjectieve elementen een rol spelen, zal dit dossier er per leerling heel anders uit kunnen gaan zien. Voor veel leerlingen kan dit dossier een belangrijk 'egodocument' worden, iets dat ze na hun schooltijd graag bewaren.

Dit 'portfolio' heeft in elk geval drie belangrijke functies:

1. Het stuurt en documenteert de literaire leeservaringen van de leerling vanaf de vierde klas.
2. Het biedt mogelijkheden om de leerling te laten reflecteren op zijn ontwikkeling als lezer.
3. Het wordt door de literatuur docent(en) beoordeeld in het school-examen.

Bij de introductie van het literatuurprogramma in de vierde klas krijgt de leerling te horen dat hij moet werken aan zijn literaturofficeel. Alles wat hij in de komende twee of drie jaar moet lezen en schrijven voor het vak literatuur, wordt op een overzichtelijk manier in een map (examendossier) bewaard. Dit dossier is van groot belang voor het examen. Om toe-

gelaten te kunnen worden tot het centraal schriftelijk examen van welk vak dan ook, moet de leerling het examendossier 'naar behoren' hebben gemaakt. Dit houdt in dat al het werk van de leerling, vanaf de vierde klas, van belang is voor de formele toelating tot het examen. De school moet er voor zorgen dat de leerling vanaf het begin weet wat hij moet doen en waarop hij wordt beoordeeld, en wat de consequenties zijn als iets te laat wordt ingeleverd en hoe er met 'fraude' wordt omgegaan.

Het leesdossier is opgenomen in de meeste nieuwe literatuurmethodes. Leerlingen maken in de nieuwe schoolboeken kennis met begrippen als 'balansverslag', 'logboek' en 'leesautobiografie'. Dikwijls worden er ook suggesties gedaan voor het maken van leesverslagen, het ordenen van de inhoud en de reflectie op de eigen leesmaak. De docent hoeft dus niet zelf alles te bedenken. De vraag is echter wel wat de inhoud van het leesdossier moet zijn. De volgende inhoudsopgave is gebaseerd op de suggesties van deelnemers aan de nascholingscursussen (zie ook de voorbeelden in de bijdrage van Hamel en Witte in dit themanummer).

1. Inhoudsopgave.
2. Zelfreflectie op het dossier.
3. Leesautobiografie (toen en nu).
4. Logboek met gelezen werken vanaf de vierde klas.
5. Voorkeurslijst: toptien van alle teksten en auteurs.
6. Liefelingspassages.
7. Uitwerkingen per project/thema/periode/stroming.
8. Uitwerkingen van taken en opdrachten bij de zelfstandig gelezen teksten.
9. Eigen werk van de leerling.
10. Vwo: toetsen voor literatuurgeschiedenis.

Modulair plannen

Steeds meer scholen verdelen de leerstof in modules of blokken van 40 sbu's. Literatuur en CKV-1 zijn vakken die zich bij uitstek lenen voor een modulaire benadering. Alles (uitwerkingen van thema's, toetsen, werken aan het leesdossier, trainen van bepaalde vaardigheden, etc.) moet en kan een plaats krijgen in een of meer modules.

Een havo leerling moet minimaal 4 modules maken, een vwo leerling minimaal 5 of 6. Per module wordt vastgesteld dat een leerling zijn werk 'naar behoren' heeft gedaan. Bij de planning is het handig om direct een introductiemodule en een afsluitende module te programmeren. In de introductiemodule maakt de leerling kennis met het totale literatuurprogramma, begint hij aan zijn leesdossier door bijvoorbeeld een leesautobiografie te schrijven en werkt hij aan een eerste thema. In de afsluitende module moet tijd worden gereserveerd voor de afwerking van het leesdossier, bijvoorbeeld met een eindbalansverslag, en voor eventuele toetsen en voor een eindgesprek.

GLO: ja, maar...

Na een jaar van voorbereiding zie ik nu voor mij
De eerste producten van leerlingen verschijnen
Waarin zij verslag doen van hun ervaringen, vrij
Onhandig maar ontroerend gesteld, verslag van hun pijn

Bij de ontrafeling van korte verhalen in de Engelse taal.
Dank zij de zegeningen der moderne techniek,
Door middel van ICT kopieer ik telkens weer
Die ene opmerking, 'Maar de hoofdfiguur is toch ziek?'

Dat was de leerlingenschare toch blijkbaar ontgaan
Bij ontstentenis van het sturend gezag van de meester
Want wie zou van de zelfwerkzame lieden uit zich zelve naar
de leraar gaan
En wie leest er

Als het erop aankomt nou nog meer dan drie-en een half
boek?
Of ben ik het nu die om problemen zoek?

Fokke de Jong
Docent Engels, Northgo Scholengemeenschap, Noordwijk